

Att ”komma ihåg” eller ”glömma” Chile

SARI PEKKOLA*

Högskolan Kristianstad

Susan Lindholm, *Remembering Chile: An Entangled History of Hip-hop in-between Sweden and Chile*, Skriftserier med historiska perspektiv 15 (Malmö: Fakulteten för lärande och samhälle, Malmö högskola 2016). 168 s.

Susan Lindholms avhandling handlar om hiphop, en musikkultur, och dess musiker samt identitetsskapande som präglas av transnationella relationer och musikers behov att anpassa sig till nya livssammanhang och nya platser som väcker många frågeställningar. Sammanläggningsavhandlingen påbörjas med en omfattande ”kappa”, vilket innebär en ambitiös teoretisk analys med ”loopar”, ett begrepp hämtat från hiphopen, av det empiriska materialet. En noggrann och omfattande analys av fyra artiklar som har genomgått *peer-review* granskningar och en sammanfattande diskussion av dessa artiklar presenteras. Därefter följer ett avsnitt om det metodologiska angreppssättet samt artiklarna, som finns sist i avhandlingen. Vidare förekommer en del fotografier i boken. På första sidan finner vi Eduardo Lalo Meneses, Hermanos Bernal, Advance Patrol, The Salazar Brothers, Cesar Cestzar Morales, och Fredrik FreddeRico Ekelund. Bilder på musikerna finns också i de publicerade artiklarna.

Fokus ligger på en musikkultur och dess musiker samt deras olika sätt att skapa och förhandla sociala och kulturella identiteter i en snabbt föränderlig, globaliserad värld. Lindholm granskar förhållandet mellan hiphopmusiker, diasporan och hiphopens utveckling och framväxt i Sverige och Chile. Den politiska utvecklingen i Chile, statskuppen den 11 september år 1973, ledde till att många fick gå i landsflykt och att den latinamerikanska och chilenska exilkulturen växte snabbt i Västeuropa. Solidaritetsrörelsen för Chile och Latinamerika var mycket aktiv och bidrog till ett positivt bemötande av flyktingarna. Forskingringen blev ett faktum och hiphop användes som ett

* Biträdande professor i sociologi; fakultetsopponent

medel till att artikulera vad förskingringen och tillvaron i det nya landet innebar.

Olika narrativ uppstod om Sverige, det som författaren kallar "det goda Sverige" och "det gamla Sverige". I musikkulturen skapades uttryck för motstånd och förhandlingar om identiteter, både nya och gamla sådana. Man berättade minnen och händelser.

Forskningsfrågorna i avhandlingen är: hur och när skapar och förhandlar hiphopartisterna sin identitet? Hur relateras dessa skapelser och förhandlingar till olika narrativ om Sverige och Chile, dels om det "goda" och "gamla" Sverige, dels narrativen om att "komma ihåg" och "glömma" Pinochetregimen?

Bortom utanförskapet i förorterna

I avhandlingen får vi många svar på frågorna. Politiska händelser i Chile, diktaturen och politiskt förtryck i landet, då omkring 1,8 miljoner chilensare tvingades i exil, samt det som blev exilkulturen i Sverige bildar de yttre ramarna för studien. Situationen började vända efter år 1990, när valutgången pekade mot ett visst återupprättande av demokratin i Chile. Att så småningom kunna återvända till Chile på 1990-talet var en historisk händelse och förvandlades till en dröm som påverkade musikernas liv och musikutövande.

Demokratiseringsprocessen hade ett stort inflytande på de transnationella relationernas intensifiering. En del musiker fanns bland dem, ("återvändarna", *los retornados*), som åkte tillbaka, men som författaren skriver, 17 år i exil innebar att det inte var problemfritt att återvända (jämför sidorna 15–16 i introduktionen). Exilgruppens relation till Sverige förändrades efter detta och samtidigt som hiphoparnas förhållande till Sverige också ändrades.

Att försöka förstå tillståndet av att befinna sig på olika platser och vara sammankopplade, någonstans mittemellan länder, både "här" och "där" är ett genomgående tema i boken. Med hiphop som medel representeras och iscensätts "in between-ness" i Sverige och Chile. *Minnesarbete* och *transnationellt minnesarbete* är begrepp som används för att skapa förståelse till dessa skeenden. Musikerna tog sin tillflykt till musiken, till det som kallas "hiphop-zonen".

Förorten är en av musikernas viktigaste referenspunkter, där fanns diskriminering, stigmatisering och marginalisering som många själva upplevt eller kände väl till; detta kunde uttryckas i musiken. Men samtidigt blev och är musiken även ett sätt att knyta band med Chile och skapa en känsla av tillhörighet. Musikerna fann ett sätt att engagera sig politiskt och föra fram samhällskritik. Musiken var dessutom ett sätt att skapa och förhandla sig till en ny identitet. Den föreställda och/eller erfarenhetsbaserade upplevelsen av olika platser kom till uttryck.

En komplicerad, trasslig historia träder fram där författaren skapar förståelse för "att komma ihåg" eller "att glömma". Olika betydelser gällande både representation och synen på den Andre (*the Other*) skapades och förhandlades, enligt författaren. Läsaren får inblick i en del nya företeelser när det gäller transnationella relationer. Här finns en inneboende kritik mot det som skulle kunna kallas för det nationella paradigmet och en explicit kritik mot idén att betrakta identiteter enbart som oföränderliga, fasta och bundna till "essensen" i identiteten.

Avhandlingens centrala tema är dock att musikerna visar upp olika sidor av erfarenheterna av utvecklingen av den globala respektive svenska och chilenska hiphopen. Förorten ses både som en imaginär och en verklig plats som präglas av segregation, nyfattigdom, utanförskap och en känsla av att inte riktigt höra hemma.

Den välkända gruppen Latin Kings finns med i historien. De gav förorten en röst på 1990-talet i albumet *Välkommen till förorten* (1994)/(*Bienvenido a mi barrio*, 1996). Latin Kings inspirerade musiker från grupperna Advance Patrol och Hermanos Bernal att börja rappa. Musiker som Rodrigo Rodde Bernal och Fredrik Fredderico Ekelund finns med i studien.¹ Det framgångsrika produktionsbolaget Salazar Brothers som finns i Stockholm tas också upp i avhandlingen.

I Chile hade och har hiphopen alltså en helt annan ställning. Den började växa fram under diktaturen men hade en undagömd ställning. *Poblaciones* (fattiga bosättningar) i Chile är en plats där hiphopen fick ett fotfäste, trots, eller kanske just tack vare diktaturens politiska förföljelse. Framför allt Mapuchefolket, och La Canción Nueva rörelsen från 1970-talet och framåt knöts hiphopen till Chiles förhistoria. Medlemmar eller före detta medlemmar från chilenska grupper som Panteras Negras (de svarta pantrarna), La pozze Latina, Shamanes Crew har intervjuats i studien för att belysa utvecklingen av den chilenska hiphopen.²

Hiphopen är både globalt och lokalt förankrad och således även kopplad till den globala musikindustrin.

Det teoretiska ramverket och tidigare studier i ämnet

Det teoretiska ramverket består bland annat av postkolonial teori och så kallade *Cultural Studies*. Tillämpningen av det kritiska kulturanalytiska

1. Jämför artikel II: "Negotiating difference in the Hip-hop zone in-between Sweden and Chile", som även finns publicerad i *Oral History* (2015) s. 51–61 och artikel III: "Creating a Latino Artist Identity in-between Sweden and Latin America – A Comparative Approach", publicerad i *Kulturstudier* 2 (2015) s. 113–135.

2. Jämför artikel IV: "From Nueva Canción to Hip-hop: An Entangled History of Hip-hop in-between Chile and Sweden", som även publicerades i *Scandia* 1 (2017).

angreppsättet innebär att begrepp som representation och olika sätt att definiera identitet problematiseras på ett fruktbart sätt.

Tankegångar av postkoloniala teoretiker som Gayatri Chakravorty Spivak, Stuart Hall och Paul Gilroy finns med som inspirationskällor. Teori om intersektionalitet kommer väl till användning eftersom kategoriseringar som kön, klasstillhörighet, etnicitet och "race" diskuteras. Den komplexa sammanflätningen av begreppen synliggörs vilket innebär att även begrepp som Andrafiering och representation blir aktuella, bland annat synen på "*the marginalised Other*", och musikernas positionering respektive att bli positionerade behandlas. Med andra ord, författaren skapar förståelse för problemkomplexet kring hur stereotypifiering uppstår.

Entangled history approach och *histoire croisée* är övergripande perspektiv som används genomgående i tolkningen av det empiriska materialet för att knyta samman aktör-struktur perspektiv och för att kunna ta hänsyn till både makro- och mikro. Den komplexa verkligheten, som består av splittade upplevelser och livssammanhang (*Lebenszusammenhänge*) och präglas av transnationella relationer, studeras med hjälp av dessa perspektiv. Perspektiven hjälper till att sammanlänka enheterna genom att hänsyn tas till maktstrukturer som möjliggör och begränsar de sociala aktörernas handlingsutrymme.³

Tidigare studier i ämnet skapar en utgångspunkt för avhandlingen och utökar förståelsen för en postkolonial värld där föränderliga komplexa identiteter ständigt behöver definieras i nya sociala kontexter. Bland dessa finns Beatriz Lindqvist avhandling *Drömmar och vardag i exil: Om chilenska flyktingars kulturella strategier* (1991) och Erik Olssons studier om den chilenska diasporan (2007),⁴ samt studier om svensk hiphop och ungdomskulturer av Ove Sernhede och Johan Söderman (2005, 2002, 2010).⁵ Alla dessa studier finns med som en stabil grund i avhandlingen som gör att den på så sätt bygger vidare på tidigare forskning:

3. Silke Neunsinger, "Cross-over! om komparationer, transferanalyser, *histoire croisée* och den metodologiska nationalismens", *Historisk tidskrift* 130:1 (2010), och Werner Michael & Zimmerman Bénédicte, "Vergleich, Transfer, Verflechtung: Der Ansatz der *Histoire croisée* und die Herausforderung des Transnationalen", *Gesichte und Gesellschaft* 28 (2002).

4. Jämför Erik Olsson, "Familjens plats: Återvandring bland Sverigechilenska familjer", i Marita Eastmond (red.), *Globala familjer: Transnationell migration och släktskap* (Hedemora 2007) s. 231–258. Erik Gidlund Olsson, "Bortom exilen – Diasporiseringen av chilensare i Sverige", i Erik Olsson, Catarina Lundqvist, Annika Rabo, Lena Sawyer, Östen Wahlbeck & Åkesson Lisa (red.), *Transnationella rum: Diaspora, migration och gränsöverskridande relationer* (Umeå 2007) s. 217–246.

5. Jämför till exempel Johan Söderman & Ove Sernhede, *Planet hiphop* (Malmö 2010), och Ove Sernhede, *AlienNation is My Nation: Hiphop och unga mäns utanförskap i Det Nya Sverige* (Stockholm 2002/2007) samt Ove Sernhede, *Ungdom och kulturens omvandlingar: Åtta essäer om modernitet, ungas skapande och fascination inför svart kultur* (Göteborg 2005).

Metod och betydelsen av positionering

I metodavsnittet introduceras musikerna. Vittnesmål som samlats in med *oral history*-metoden och även sångtexter illustrerar meningsskapandet, hur mening skapas genom musiken. Det sistnämnda finns i första artikeln (Artikel I) i avhandlingen.⁶ De individuella intervjusituationernas och forskarrollens betydelse diskuteras. Författaren har genomfört formella och informella intervjuer på flera olika platser i Sverige och i Chile. Här finns en reflexiv ansats gällande både form och språk. Boken är skriven med en medvetenhet om att den talar utifrån en specifik tid och plats, ibland från olika platser, utifrån en specifik kultur och historia som präglas av transnationella relationer (jämför s. 32).

Det är viktigt att påpeka att författaren medvetandegör läsaren om sin egen position som forskare i forskningsprocessen. Den personliga erfarenheten finns med, frågan om att vara "insider" eller "outsider", eller kanske någonstans däremellan diskuteras i forskningsprocessen (jämför s. 44ff).

Diskussion

Avhandlingen handlar om hiphop och dess musiker som på olika sätt är relaterade till Sverige, Chile och andra delar av Latinamerika. I hiphopen fann musikerna en plats för att uttrycka identitet, förhandla om gamla och nya identiteter och möjligheter att både bekräfta och omdefiniera representationer. Lindholm studerar musikernas olika sätt att positionera och bli positionerade i olika historiska narrativ i och mellan Sverige och Chile. Minnesarbetet har en central roll i boken, att komma ihåg "det goda Sverige" och "det gamla Sverige" ingår i detta. Avslutningsvis studeras i samband med diskussionen om transnationellt minnesarbete frågan om att komma ihåg eller glömma svåra minnen av grymheterna i diktaturens i Chile.

I analysen av det empiriska materialet framstår framför allt det postkoloniala tänkandet som viktigt. Dessutom är det intersektionella perspektivet av stor betydelse. Avhandlingen ansluter sig till Cultural Studies-traditionen och därmed görs en kritisk kulturanalys som grundar sig på historiska och politiska händelser som musikerna har att förhålla sig till.

Avhandlingen i sin helhet genomsyras av *entangled history*-perspektivet och *oral history*. Studien har både bredd och djup. Det transnationella angreppssättet skapar förutsättningar för det sistnämnda. Avhandlingen är ett försök att sätta ord på det komplexa, trassliga och svårbeskrivliga. Ett aktörsbaserat historiskt angreppssätt förespråkas där *histoire croisée* är verktygslådan. Diasporiseringen och de transnationella livssammanhang där musikerna ingick skapar förutsättningar till berättelsen om hiphop och

6. Artikel I: "Representing the Marginalised Other – the Swedish Hip-hop Group Advance Patrol", som även finns publicerad i *Svensk Tidskrift för Musikforskning* 96: 2 (2014) s. 105–125.

dess musiker som kan ses som en skildring av ett postkolonialt tillstånd som bland annat präglad av föränderliga, komplexa identiteter. Förhandlingar och identitetsskapande och perspektivbyten möjliggörs med musikskapandet. Den "hiphop zon" som musikerna kreerar kan ses som en tillflyktsort för musikerna som befann sig både här och där, i Chile och i Sverige. Det intersektionella perspektivet, det vill säga sammanflätningen av olika kategoriseringar som knyter an till frågan om underordning-överordning, lyfts fram och tillämpas. I synnerhet problematiseras frågor om den sociala konstruktionen av genus, "race" och klasstillhörigheten.

I detta sammanhang hänvisas till behovet av att kunna förstå komplexa historiska processer som sträcker sig över nationsgränser och betydelsen av att ha ett perspektiv där de sociala aktörerna synliggörs och får ta plats. När det gäller metodologiska angreppssättet används *oral history* och en analys av sångtexter (av gruppen Advance Patrol) som kan anses vara det mest lämpade tillvägagångssättet för studien.

Susan Lindholms avhandling är ett mycket intressant och mångsidigt tillskott till forskningen om svensk-chilensk hiphop. Dessutom bidrar den med utökade kunskaper om migrantforskningen. Sammantaget är det ett intressant och ovanligt arbete om en musikkultur och dess musiker där ett kritiskt samhällsperspektiv tillämpas för att komma åt kopplingen mellan sociala och kulturella förändringsprocesser inom en globaliserad populärmusik, dess musiker och samhälle som i sin tur knyter an till en aktörsbase-rad studie av livssammanhang.